

SÜBÜLÜ'S-SELÂM

(سبل السلام)

İbn Hacer el-Askalânî'nin
Bulûğu'l-merâm adlı eserine
Emîr es-San'ânî
(ö. 1182/1768)
tarafından yazılan şerh
(bk. BULÛĞU'L-MERÂM).

SÜCÂİ

(السجاعي)

Şihâbüddîn Ahmed b. Ahmed
b. Muhammed es-Sücâî eş-Şâfiî el-Ezherî
(ö. 1197/1783)

Daha çok
şerh ve hâşiyeleriyle tanınan
Mısırlı âlim.

Mısır'da Garbiye vilâyetinin Sücâiye kababasında doğdu. İlk tahsilini babasından yaptı. Ondan ve çeşitli âlimlerden Arap dili ve edebiyatı ile tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf, matematik, astronomi, felsefe ve mantık okudu. Astronomi, felsefe ve matematik alanlarında en önemli hocası olan Hasan b. İbrâhim el-Cebertî'den Esfîrûddin el-Ebherî'nin mantık, tabiiyyât ve ilâhiyyâta dair *Hidâyetü'l-hikme*, Çağmîni'nin *el-Mülâhhas fi'l-hey'*esinin Kadızâde-i Rûmî şerhi, Sıbtu'l-Mardîni'nin *Lahtü'l-cevâhir fi (tahdidi)'l-huţûţ ve'd-devâ'ir*'i, Muhammed b. Eşref es-Semerkindî'nin matematiğe dair *Eşkâlü't-te'sis*'inin Kadızâde-i Rûmî şerhi gibi kitaplarla rubu-i müceyyeb ve rubu-i mukantarata ilişkin eserler okudu. Böylece çeşitli alanlarda kendini yetiştiren Sücâî babası henüz hayattayken Mısır'ın büyük âlimleri arasına girdi. Babasının vefatından sonra hocalık yapmaya ve telif çalışmalarına devam etti. 16 Safer 1197 (21 Ocak 1783) tarihinde vefat eden Sücâî, Ezher Camii'nde kılınan namazından sonra Bustân Mezarlığı'nda babasının yanına defnedildi. Güzel ahlâklı ve gayretli bir ilim adamı olan Sücâî çok sayıda öğrenci yetiştirmiş, büyük bir kısmını şerh ve hâşiyeden ibaret olan manzum ve mensur 100'den fazla eseri tesbit etmiştir. Ali Paşa Mübârek *el-Hıtaf*'ında eserlerinin bir kısmını hadis ve nahiv konularına göre tasnif etmiştir (XII, 26-32; yazma halindeki eserlerinin bulunduğu kütüphaneler için Habeşî, bk. bibl.; Brockelmann, bk. bibl.).

Eserleri. Dil ve Edebiyat. 1. *Fethü'l-cebil 'alâ Şerhi İbn 'Akîl ('alâ Elfıyyeti İbn Mâlik)* (Bulak 1270, 1282, 1286, 1302; Ka-

hire 1298, 1306, 1307, 1310, 1319, 1325). Hâşiye üzerine Muhammed el-Enbâbî ile (Kahire 1286, 1324; Bulak 1296) İsmâil b. Mûsâ el-Hâmidî'nin takrirleri vardır. 2. *Hâşiye 'alâ Şerhi Kaţri'n-nedâ ve belli's-şadâ*. İbn Hişâm'ın eserine kendisinin yazdığı şerhe hâşiye olup (Bulak 1272, 1279, 1280, 1287, 1299; Kahire 1298, 1299, 1303, 1306, 1325) üzerine Süleyman eş-Şerkâvî hâşiye, Muhammed el-Enbâbî takrir (Kahire 1305, 1306, 1310) ve Ahmed el-Bâbî *Takrîrât* adlı bir eser (Kahire 1315) yazmıştır. 3. *el-İhrâz fi envâ'ı'l-mecâz*. Mecaz hakkında yazdığı bir manzume ile bunun şerhidir (Kahire 1297, 1302). Esere ayrıca birçok şerh ve hâşiye yazılmıştır. 4. *Manzûme fi'l-isti'ârât (Mecmû'u mühim-mâti'l-mütûn* içinde, Kahire 1297, 1302). Ebû'l-Kâsım es-Semerkindî'nin *Ferâ'îdü'l-fevâ'id* adlı risâlesinin nazma çekilmiş şeklidir. 5. *Bulûğu'l-ereb bi-şerhi kaşide min kelâmi'l-'Arab*. Câhiliye devri şairi Semev'el el-Ezdi'nin *Lâmiyye*'sinin şerhidir (Kahire 1324). 6. *Şerhu Dîvânî's-Semev'el* (Kahire 1324). 7. *Hâşiye 'alâ Muhtaşarı Behceti (Tuhtetü)'s-sâmi'in ve'n-nâzırın bi-mevlidi seyyidi'l-evvelîn ve'l-âhîrîn*. Muhammed el-Gaysî'nin mevlidinin Medâbiği tarafından yapılan ihtisara hâşiyedir.

Kelâm. 1. *el-Makşadü'r-ref' fi nazmi esmâ'illâhi'l-bedî' ve şerhi el-Makşadü'l-esnâ fîmâ yete'allak bi-esmâ'illâhi'l-hüsnâ*. 2. *Fethü'l-mennân li-beyânî'r-rusûli'letü fi'l-Kur'an*. Bu manzume ve şerhi Süyûtî'nin *Müfhemâtü'l-aqrân fi mübhemâtü'l-Kur'an*'ı ile birlikte basılmıştır (Kahire 1309). 3. *Risâle fi işbâti kerâmâti'l-evliyâ'* (Takiyyüddin es-Sübkî'nin *Şifâ'ü'l-eskâm fi ziyâreti hayri'enâm*'ı ile birlikte, Haydarâbâd 1315; Bulak 1319; İstanbul 1981). 4. *Manzûmetü's-Sücâ'î fi't-tevhîd ('Akidetü's-Sücâ'î)*. Birçok şerhi vardır. 5. *Manzûmetü 'ilmi âdâbi'l-bahş*. Bu esere de birçok şerh yazılmıştır.

Fıkıh. 1. *en-Nefehatü'r-rabbâniyye 'ale'l-Fevâ'idü's-Şinşevriyye ('ale'r-Rahbiyye)*. Muhammed er-Rahbî'nin *er-Rahbiyye* adlı ferâize dair manzumesine Abdullah b. Muhammed eş-Şinşevri'nin yazdığı şerhe hâşiyedir. 2. *Ezhâru ri'yâzi razıyyi (rıza)'t-tahkik ve't-tedkik*. Ebû Şücâ' el-İsfahânî'nin *el-Muhtaşar (Gâyetü'l-ihtisâr, el-Gâye fi'l-ihtisâr, et-Takrîb)* diye anılan fıkha dair eserine Hatîb eş-Şirbînî'nin yazdığı *el-İknâ' fi halli elfâzi Ebî Şücâ'* adlı şerhe hâşiyedir. 3. *el-Kavlü'n-nefis fîmâ yete'allak bi'l-hal' 'alâ mezhebi's-Şâfi'i b. İdrîs*. 4. *Manzûmetü zevî'l-erhâm fi'l-ferâ'iz*.

Hadis. 1. *en-Nürü's-sârî şerhu Muhtaşarı İbn Ebî Cemre li'l-Buhârî*. İbn Ebû Cemre'nin Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'inden derlediği *Cem'u'l-nihâye* adlı muhtasarına yaptığı şerhtir. 2. *Hâşiye 'ale'l-Hışni'l-şaşin min kelâmi Seyyidi'l-mürselin*. İbnü'l-Cezerî'ye ait eserin hâşiyesidir.

Tasavvuf. 1. *Bed'ü'l-vesâ'il fi halli elfâzi'd-Delâ'il*. Cezûlî'nin *Delâ'ilü'l-hayrât*'ının şerhidir. 2. *el-Fütûhâtü'l-aliyye şerhu's-Şalâti'l-Meşşıyye*. Abdüsselâm b. Meşş el-Hasenî'nin eserinin şerhidir. 3. *el-Fevâ'idü'l-laîfe fi şerhi elfâzi'l-Vazîfe*. Sîdî Ahmed Zerrûk'a ait eserin şerhidir (Kahire 1316; Demenhûr 1330). 4. *Tuhtetü zevî'l-elbâb fîmâ yete'allak bi'l-âl ve'l-ahbâb*.

Astronomi. 1. *Fethü'l-'alîmi'l-kadîr bi-şerhi Lahtü'l-cevâhir fi ma'rifeti'l-huţûţ ve'd-devâ'ir*. Sıbtu'l-Mardîni'nin eserinin şerhi olup eserde muvakkitler için gerekli hat ve dairelerden bahsedilmektedir. 2. *Hidâyetü üli'l-ebsâr li-ma'rifeti eczâ'i'l-leyli ve'n-nehâr*. Ahmed el-Ayyâd'ın manzumesinin şerhidir. 3. *Şerhu Manzûme fi menâzili'l-kamer*. Sücâî'nin kendi manzumesine yazdığı şerhtir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Tal'at, Mîkat, nr. 213). 4. *Manzûme fi'l-amel bi'r-rub'ü'l-muceyyeb* (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Felek ve Riyâza, nr. 3980).

Matematik. 1. *Fethü zi's-şifâti'l-aliyye bi-şerhi metni'l-Yâsemîniyye*. Abdullah b. Muhammed İbnü'l-Yâsemîn'in cebir ve denklemlere dair manzumesinin (urcûze) şerhidir. 2. *Fethü'l-mâliki'r-rezzâk li-şerhi Nazmi Uşûli'l-evfâk*. Manzume ve şerhi müellife aittir.

Mantık. 1. *Mağûlâtü's-Sücâ'î (el-Mağûlâtü'l-'aşr, 'Ukûdü'l-mağûlât, Nazmü'l-mağûlât)*. Kategorilere dair bir manzumedir (Kahire 1273, 1276, 1297, 1302, 1303, 1304, 1306, 1323). 2. *el-Cevâhirü'l-muntazımât fi 'Ukûdi'l-mağûlât*. Bir önceki manzumenin şerhidir (I-II, Kahire 1940, başka şerh ve hâşiyeleri de vardır). 3. *Şerh 'alâ beyteyn fi'l-mağûlât* (Zeynî Dahlân'ın *Mecmû' yeştemil 'alâ şelâsi resâ'il fi'l-cebr ve'l-mukâbele ve'l-vaz' ve'l-mağûlât*'ı içinde, Kahire 1292).

BİBLİYOGRAFYA :

Cebertî, *Acâ'ibü'l-âşâr*, s. 570-571; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıtatü't-Tevfikıyye*, Kahire 2001, XII, 26-32; Serkis, *Mu'cem*, I, 1005-1007; Brockelmann, *GAL*, II, 167, 422-423; *Suppl.*, II, 216, 445-446; *Hediyyetü'l-'ârifin*, I, 179-180; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, I, 154; Abdülcebbar Abdurrahman, *Zehâ'irü't-türâsi'l-'Arabiyyi'l-İslâmî*, [baskı yeri yok] 1403/1983, II, 946; Ekmeleddin

İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, II, 494-495; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'ü's-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzabî 1425/2004, I, 95-96, 173, 233, 251, 425; II, 828, 833, 904, 913, 945, 1147, 1206, 1260, 1267, 1380; III, 1203, 1838-1839, 1887-1888, 1899, 1999.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

SÜCÜDÎ ÇELEBİ

(ö. X./XVI. yüzyıl)

Yavuz Sultan Selim dönemi olaylarını konu alan *Selîmnâme*'nin yazarı, Osmanlı müellifi (bk. SELİMNÂME).

SÜDÂSİYYÂT

(السداسيات)

Bir hadisi kitabına alan müelliften Hz. Peygamber'e varıncaya kadar senesinde altı râvi bulunan hadisler için kullanılan terim (bk. İSNAD).

SÜDDÎ

(السدي)

Ebû Muhammed İsmâil b. Abdîrahmân b. Ebi Kerîme el-A'ver es-Süddî el-Kebîr el-Küfî (ö. 127/745)

Müfessir tâbîi.

Hicaz'da doğdu ve Küfe'de yaşadı. Görüldüğü ve rivayette bulunduğu sahâbîler dikkate alındığında 49 (669) yılından önce doğduğu söylenebilir. Babasının aslen İsfahan'ın ileri gelenlerinden olduğu zikredilmiştir (Ebû Nuaym, I, 247). Küfe'deki büyük mescidin kapısındaki gölgelikte oturarak baş örtüsü sattığı ve tefsir dersleri verdiği için Süddî nisbesiyle meşhur olmuştur. Kureyşli Zeyneb bint Kays b. Mahreme'nin âzâtı olduğundan Kureşî nisbesiyle de anılır. Süddî'nin torunu olan (A'yânü's-Şî'a, III, 379) ve Süddî es-Sagîr lakabıyla anılan Muhammed b. Mervân hadis tenkitçileri tarafından kezzâb olarak nitelendirilmiş ve hadislerinin terk edilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır (İbn Ebû Hâtim, VIII, 86).

Süddî sahâbe neslinden Abdullah b. Ömer, Hz. Hasan, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd el-Hudrî ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı gördü; Enes b. Mâlik'ten hadis dinledi. Bazı kaynaklarda onun Abdullah b. Abbas'tan da rivayette bulunduğu kaydedilmekteyse de

(İbn Hacer, I, 199) İbn Abbas'tan yaptığı rivayetler daha çok Ebû Mâlik ve Ebû Sâlih kanalıyla. Tâbiînden Mürre et-Tayyib el-Hemdânî, Yahyâ b. Abbâd, Ebû Sâlih Bâzân, Sa'd b. Ubeyde, Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Atâ b. Ebû Rebâh ve İkrime el-Berberî gibi kişilerden hadis rivayet etti. Kendisinden Esbât b. Nasr el-Hemdânî, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc, İsrâil b. Yûnus es-Sebîî, Zâide b. Kudâme ve Ebû Bekir b. Ayyâş gibi âlimler rivayette bulundu. Küfe'li için tefsire dair en çok rivayeti ve birikimi bulunan ve tâbiî neslinin küçüklerinden (dördüncü tabakasından) olan Süddî 127 (745) yılı sonlarında veya 128'in başlarında vefat etti. Hadis otoriteleri Süddî hakkında sikadan leyyin ve zayıfa kadar çeşitli sıfatlar kullanmış, Ebû İshak el-Cûzcânî kendisini kezzâb diye zikretmiştir (bu iddianın tenkidi için bk. M. Atâ Yûsuf, s. 27). Ancak Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in onu sika olarak görmesi, Süfyân es-Sevrî ve Şu'be b. Haccâc gibi otoritelerin kendisinden rivayette bulunması, Buhârî dışındaki muteber hadis kaynaklarında rivayetlerine yer verilmesi karşısında Süddî'nin güvenilirliği konusunda bir problemin bulunmadığını düşünmek mümkündür.

Süddî birkaç meseleden dolayı eleştirilmiş olup bunlardan biri onun Şîa'ya meylettiği iddiasıdır. Hüseyin b. Vâkîd el-Mervezî tefsirle ilgili bazı meseleleri sormak için Süddî'nin yanına gittiğini, cevaplarını alıp ayrılacağı sırada onun Hz. Ebû Bekir ile Ömer için kötü sözler söylediğini iddia etmiştir (Ebû İshak el-Cûzcânî, s. 54). Şîa kaynaklarında da onun Şîf olduğu belirtilmektedir (A'yânü's-Şî'a, III, 379-380). Diğer bazı kaynaklarda da Şîa'ya meyletmekle itham edildiği söylenmekle birlikte bunu doğrulayan bilgilere yer verilmemiştir (Zehebî, I, 236). Süddî'nin tefsire dair rivayetlerini derleyen Muhammed Atâ Yûsuf, bu rivayetler üzerinde o sırada mevcut itikadî ve siyasî yönelişlerin etkisinin bulunup bulunmadığını incelediğini, fakat böyle bir tesirin varlığını gösteren bir unsur rastlamadığını belirtmekte, müteakdimin hadisçileri tarafından Şîilîğinden hiç söz edilmezken müteahhirinin delil zikretmeksinin bu iddiayı dile getirmekle yetindiklerini söylemektedir (Tefsîrû's-Süddî el-Kebîr, s. 44).

Onun eleştirildiği noktalardan biri de tefsir rivayetlerini kıssahan geleneğine uygun biçimde aktarmasıdır. Küfe Mescidi'nin kapısının eşiğinde etrafında toplananlara İsrâiliyat türü rivayetleri içeren dersler vermesi bazı âlimlerin tepkisine sebep

olmuştur. İbrâhim en-Nehâî, Süddî'nin dersini dinledikten sonra onun halkın zevkine uygun tarzda tefsir yaptığını ileri sürmüştür (İbn Ebû Hâtim, II, 184). Şa'bî'nin de Süddî'nin tefsir dersi verdiğini görünce kendisine ağır sözler sarfetmesi (Taberî, I, 92) ve ona Kur'an ilminden bir pay verildiğini söyleyene ona Kur'an cehaletinden bir pay verildiği şeklinde cevap vermesi de (Ahmed b. Hanbel, I, 374) Süddî'nin İsrâiliyat türü rivayetleri aktarmasıyla ilgili olmalıdır. Kendisini sika olarak kabul eden Ahmed b. Hanbel bu rivayeti bir değerlendirmeye yapmadan aktarırken onun biyografisinde aynı rivayeti kaydetmeyen Buhârî, İbn Ebû Hâlid'in, "Süddî Kur'an konusunda Şa'bî'den daha bilgilidir" ve Yahyâ b. Saîd'in, "Süddî'nin sadece hayırla anıldığını duydum, hiç kimse onu terketmemiştir" şeklindeki sözlerine yer vermiştir.

Bunlardan başka Süddî, tefsirde Ehl-i kitap'tan en çok rivayette bulunmasının yanı sıra münker rivayetleri aktaran ve bu konuda en gevşek davranan kimse olarak gösterilmektedir (Muhammed b. Abdullah b. Ali el-Hudayrî, I, 305). Rivayetlerinin incelenmesinden, bunların İsrâiliyat'ın sadece câiz olan ya da hakkında sükût edilenleri değil aktarılması câiz görülmeyenleri de kapsadığı anlaşılmaktadır. Hz. Dâvûd ve Süleyman hakkında peygamberlerin ismet sıfatıyla bağdaşmayacak bazı rivayetleri buna örnek gösterilebilir (M. Atâ Yûsuf, s. 86-88). İbn Kesîr'in, Süddî aracılığı ile gelen bazı İsrâiliyat rivayetlerinin müdrec veya diğer din mensuplarının kitaplarından aktarılması olmasa ihtimalinden söz etmesi de bu örneklerle ilgili olmalıdır (Tefsîrû'l-Kur'ân, I, 110).

Süddî'nin âyetlerin nüzüli sebeplerine dair rivayetleri önemli olup bunların sayısının 100'den fazla olduğu bilinmektedir (M. Atâ Yûsuf, s. 66). Muayyen bir kıraati olduğuna dair bilgi bulunmamakla birlikte çeşitli tefsirlerde farklı okuyuşlarına yer verilenler içinde onun adının da zikredildiği bazı örneklerle karşılaşılmaktadır (a.g.e., s. 69-74). Süddî'nin tefsir rivayetleri arasında neshe dair olanlar da önemli bir yer tutar. Ancak muhkem oldukları açıkça bilinen bazı âyetlerin mensuh olduğunu iddia etmesi (meselâ Âl-i İmrân sûresinin 102. âyetinin Tegâbûn sûresinin 16. âyetiyle neshedildiğini ileri sürmesi) ve haberlerle ilgili bazı âyetlerde de nesih iddiasında bulunması sebebiyle (meselâ Bakara sûresinin 284. âyetinin aynı sûresinin 286. âyeti tarafından neshedildiğini söylemesi) eleştirilmiştir (İbnü'l-Cev-zî, s. 76, 102-103, 116).